

MİKAIL MÜŞFİK'İN ŞİİRLERİNDE MİLLİ ŞUUR VE BAĞIMSIZLIK ARZUSU*

Salih TURAN**

Özet: Rusya'da gerçekleşen devimlerle zaman zaman nefes alan Azerbaycan toprakları 1920'de tekrar işgal edilir. Bu zaman itibariyle ülkede birçok konuda haklar kısıtlanır, Azerbaycan toplumu hem maddi hem manevi olarak sömürülür.

Özgürlüğe ulaşmanın en önemli yollarından birinin yekvücut olmak ve milli bilince sahip olmak olduğunu savunan şairler şiirlerinde yediden yetmişe bu fikri aşlamayı amaç edinmişlerdir. Toplumsal sorunlarla yüzleşen kesimlerde, halkı doğru olarak benimsediği düşüncelere yaklaştırmak ve halkı harekete geçirmek adına şairler bir araç görevi üstlenmişlerdir. Halkı bir düşüncede toplamak şairin ve şiirin vazifesi olmuştur. Bu dönemden itibaren Mikail Müşfik gibi Azerbaycan şairleri şiirlerinde çeşitli yollarla özgürlüğe olan özlemlerini ve tabii haklarına erişmeyi arzulamışlardır.

1908-1938 yılları arasında yaşamış olan Mikail Müşfik Azerbaycan toplumunun ve Azerbaycan edebiyatının simge isimlerinden biridir. Yüzyıllar boyunca üzerinde birçok tahribat, yıkım, diriliş gibi aksiyon yaşanmış olan Azerbaycan topraklarında yetişmiş bir genç şair olan Mikail Müşfik, ülkesinin karşılaştığı toplumsal ve siyasal hareketlerden fazlasıyla etkilenmiş ve hayatı baştan sona bu etkilerle şekillenmiştir.

Dönemin şartları içerisinde edebiyat sahasına adım atıp sonraları kendini iyi derecede geliştiren şair, zamanla halka hitap eden, temsil görevi kazanan, sözcülük yapabilen bir kişilik haline gelmiştir. Gerek ferdi gerek içtimai konularda yazdığı yüzlerce şiirle kendi döneminin toplumuna ayna tutmayı başarmış, aksaklıklar karşısında tavır koyabilmiş, çözüm yolları aramış olan Müşfik'in şiirlerinde milli şuur ve bağımsızlık arzusu önemli bir yer tutar.

Mikail Müşfik'in şiirlerinde gelecek nesil için bağımsızlık düşüncesinin ortaya çıkması adına birçok mesaj bulunmaktadır. Ona göre bağımsızlık yolu kültürel değerlerin korunması, milli hislerin yaşatılması ve bunların yeni nesle her daim aşılmasından geçmektedir.

Anahtar Kelimeler: Azerbaycan Edebiyatı, Mikail Müşfik, Azerbaycan Şiiri,

National Consciousness and the Desire For Independence in the Poems of Mikail Müşfik

Abstract: The territory of Azerbaijan, which breathed from time to time with the revolutions taking place in Russia, was invaded again in 1920. As of this time, rights are restricted in many issues in the country, Azerbaijani society is exploited both materially and spiritually.

Poets who argue that one of the most important ways to achieve freedom is to be a monobody and have a national consciousness have aimed to instill this idea in their poems from seven to seventy. In those who are facing social problems, poets have assumed the duty of a tool in order to bring the people closer to the thoughts they have adopted correctly and to mobilize the people. It has been the duty of the poet and the poet to gather the people in one thought. Since this period, Azerbaijani poets such as Mikail Müşfik have expressed their aspirations for freedom and their desire to access their natural rights in various ways in their poems.

Mikhail Mushfiq, who lived between 1908 and 1938, is one of the iconic names of Azerbaijani society and Azerbaijani literature. Dec. Mikail Müşfik, a young poet who grew up on the territory of Azerbaijan, where many actions such as destruction, destruction, resurrection have taken place over the centuries, has been greatly influenced by the social and political movements faced by his country and his life has been shaped by these influences from beginning to end.

The poet, who stepped into the field of literature under the conditions of the period and developed himself well later, has become a personality who appeals to the public, has gained a representative position and can act as a spokesman over time. Having managed to hold up a mirror to the society of his era with hundreds of poems he wrote on both personal and social issues, he was able to stand up to setbacks, and looked for solutions, national consciousness and the desire for independence hold an important place in Müşfik's poems.

There are many messages in Mikail Müşfik's poems on behalf of the emergence of the idea of independence for the next generation. According to him, the path to independence passes through the protection of cultural values, the preservation of national feelings and their instillation into the new generation all the time.

Key Words: Azerbaijan Literature, Mikail Müşfik, Azerbaijan Poetry,

Giriş

* Bu çalışma Mikail Müşfik'in *Men Şirin Lehçeli Bir Bülbülem* Adlı Eserindeki Şiirlerin Dil, Şekil ve Muhteva Açısından İncelenmesi başlıklı yüksek lisans tezinden oluşturulmuştur.

** Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, Doktora Öğrencisi, Salihturan85@gmail.com

Tam ismi Mikail Müşfik Mirza Gadiroğlu İsmayilzade olan şair 5 Haziran 1908 yılında meslekleri öğretmenlik olan anne ve babanın çocukları olarak Bakü'de dünyaya gözlerini açmıştır. Babası Mirza Abdülgadir öğretmenlik mesleğini icra ederken diğer yandan Vüsagi mahlasıyla şiirler yazan edebi ruha sahip bir babadır. 'Şah İsmayıl' operasının librettosunu yazanın Mirza Abdülgadir Bey olduğu da sonradan arşiv incelemelerinde ortaya çıkmıştır (Akalin, 2018, s. 81).

Kültürlü bir aileye sahip olan Mikail Müşfik altı aylık bir çocukken annesi Züleyha Hanım 23 yaşında genç bir kadın olarak yaşamını yitirir. Mikail Müşfik'e önce sütannesi Sefiyye Hanım, sonra ninesi Qızqayıt ve üvey annesi Zübeyde tarafından bakılır. Daha sonralarında Mikail Müşfik 23 Eylül 1914 tarihinde 7 yaşındayken bu sefer babasının ölümüyle yüzleşir (Çalık, 2016, s. 16).

Şair Mikail Müşfik sonrasında bu günlerini şöyle hatırlar: "*Hele atamın sağlığında güzaranımız ağır keçdiyi halda, lap uşaqken anam ve atam vefat etdi. Men bir yetim halında daşkesen emim ve bibimin yanında qaldım. Ac, yalavac, çılpaq bir uşaqlıq keçirdim*". O dönemlerde yaşadığı boşluğu, yüreğindeki anne sızısını *Ana* (1927) adlı şiirinde şöyle yazmıştır.

"Ana dedim, ürəyimə yanar odlar saçıldı,
Ana dedim, bir ürpəriş hasil oldu canımda,
Ana dedim, qarşımda bir gözəl səhnə açıldı,
Ana dedim, fəqət onu görməz oldum yanımda" (Əhmədova, 2018, s. 6).

1915-1920 yılları arasında ilk öğrenimini Rus-Tatar okulunda alır. 1920-1927 yıllarında 12 numaralı II dereceli okulda öğrenimini sürdürür. 1927-1931 yıllarında Azerbaycan Devlet Darülfunu'nda Dil ve Edebiyat Fakültesini eğitimini tamamlar. Bakü'de 7 yıl öğretmenlik mesleğini icra eder (Çalık, 2016, s. 16).

Yıllar geçtikçe şair Mikail Müşfik'te küçükken anne babasını yitirmesinden sebep anne, baba, aile gibi kavramlara müthiş derecede saygı duyar ve bu konularda çok hassas bir karakter olarak yetişir. Şiirlerinde de bu ahlaki düşüncesinden dolayı aile kavramına çokça yer verir. Aile terbiyesinden söz eder ve özellikle bunu genç okuyucuya aşılar. Bu ıstıraplı yol onun ilerde güçlü, sağlam, iradeli bir ruha sahip olmasını sağlar. Hayatta yaşanabilecek en zor acılardan birini ailesinden yitik büyüyerek yaşayan şair için başka acılar zor gelmez (Akpınar, 1994, s. 354-355).

1935 yılına gelindiğinde Müşfik'in *Qaya* isimli poeması Azərneşr'de neşredilir. 1935'in sonlarında Müşfik'in *Kendli ve İlan* adlı kitabı basılır ve bu eser Müşfik'in yaşarken basılmış son eseri olur. 1930-1937 yıllarında birçok eser tercümesi hazırlayan Mikail Müşfik'in bu kitapları ölümünden sonra yayımlanır. Mikail Müşfik'in *Sosialist Vetenine Layiqli Eserler Uğrunda* makalesi *Kommunist* adlı gazetede 23 Nisan 1935 yılında yayımlanır. Müşfik bu makalede şiirsiz kaldığı her anı hayatının en talihsiz zamanları olarak niteler. 28 Nisan 1936 tarihinde *İnsan Qelbinin Mühendisi Postunda* isimli makalesi yine *Kommunist* gazetesinde yayımlanır. 18 Nisan 1937 yılında Mikail Müşfik'in en dikkat çeken ve öneme sahip *Duygu Yarpaqları* isimli şiiri Edebiyyat Gezeti'nde yayımlanır. Mikail Müşfik 1935-1937 yılları içinde yayımladığı poema eserlerini ve on bir yılda yazmış olduğu diğer şiirlerini "Çağlayan" isimli kitabında toplar. Bu kitap basılmadan önce Müşfik mahkûm edilir. Eser daha sonra basılmak üzere o dönem saklanır. Günümüzde ise bu eser elyazması şeklinde Azerbaycan Respublikası Elyazmaları Enstitüsü'nde muhafaza edilir (Çalık, 2016, s. 17).

O, hapse girdiğinde 11'inci kitabı baskıya hazırlanıyordu. Çağdaşları arasında onu kıskananlar fazlaydı. Hem yetenekli hem yakışıklı olması genç yaşta parlamasına neden olmuş, okurların sevimlisi haline gelmişti. Yeni hükümetin terennümcüsüydü, diğer yandan ise bu hükümetin bazı tebligatına itiraz da ediyordu. Eğer çağdaşları Sovyet hükümetinin tar yasağına boyun eğip, hatta bunu destekleyen şiirler yazdıysa o, bu propagandanın önünde siper olan bir şahsiyet oluvermişti (Ahmet, 2016, s. 5).

28 Nisan 1920'de Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin yıkılması, bağımsızlığının kaybedilmesi ve Sovyet hükümetinin kurulması, ülkenin sadece sosyopolitik hayatını değil, edebiyatını ve sanatını da etkilemeye başlar. Hükümetin sert yüzü, ağır cezalar, toplu katliamlar, aydınlara yönelik katliamlar ve baskılar Azerbaycan'ın vatansever ve bağımsız şairlerinin gözünden kaçmamıştır. Ahmed Cevad ve Mikail Müşfik gibi milliyetçi şairler, otoriteler tarafından vatan, ulus, özgürlük, bağımsızlık ve halkın sömürgeci baskıya karşı birleşmesi gibi motifleri nedeniyle sık sık zulme uğradı. Kısa bir süre sonra, Ahmed Cevad ve Mikail Müşfik, tıpkı Kasım Tıstanov gibi, 1937-1938'de *karşı-devrimci* ve *milliyetçi* etiketi altında tutuklandı ve işkence gördü (Çevik, 2020, s. 329).

Meşhur 1937 baskıları Azerbaycan edebiyatının görkemli siması Mikail Müşfik'e de musallat olur. Şair hakkında basında iftira ve hakaret niteliğinde eleştirel yazılar yer almaya başlar. Yazarlar genel kurulunda Müşfik'e devrimci damgası vurulur. 4 Haziran 1937'de evinde tutuklanır karşı devrimci bir ulusal örgütün üyesi olmakla suçlanır. 5 Kasım 1938'de SSCB yüksek mahkemesinin 20 dakikalık bir duruşmasından sonra Mikail Müşfik'i vurma kararı verilir. SSCB Yüksek Mahkemesi askeri kurulunun 23 Mayıs 1956 tarihli kararına göre Mikail Mirza Abdülkadir oğlu İsmayilzade (Mikail Müşfik) ölümünden sonra beraat almıştır. Büyük şairin aziz hatırasını ebedileştirmek maksadıyla Bakü'de yaşadığı binaya hatıra levhası asılmış ve büstü koyulmuştur (Əhmədova L. , 2018, s. 8).

Genç bir şair olarak kısa zamanda çok iş çıkarıp, özgün eserleri ile Azerbaycan edebiyatında silinmez bir iz bırakan Mikail Müşfik özel bir karaktere sahip farklı bir insandır. Azerbaycan edebiyatına *Oxu, tar, oxu tar, Qal, Sene Qurban, Senin Güllüşlerin, Maralım, Ana, Külekler, Yene O Bağ Olaydı* isimli önemli eserler kazandırmıştır (Əhmədova, 2018, s. 8).

1. Mikail Müşfik'in Edebi Kişiliği

Azerbaycan toprakları, üzerinde yüzyıllar boyunca birçok yıkım, diriliş ve aksiyonlar yaşanmış bir coğrafyadır. Bu sosyal, siyasi olaylar 20. Yüzyıla kadar değişerek devam etmiştir. Nitekim toplumu oluşturan bireyler de bu sosyal, siyasi hareketlerden olumlu olumsuz etkilenmekten kaçamazlar. Özellikle edip ruhlu hassas bireyler için bu durum kaçınılmaz derecededir. Mikail Müşfik 20. Yüzyılın başlarında yaşamış toplumuyla beraber bütün bu buhran havasını solumuş edip ruhlu hassas kişiliklerden biri olmuştur.

Şair Mikail Müşfik Rus-Tatar mektebinde ilk tahsilini gördükten sonra okuma yazmayı öğrenir ve sonrasında kelime dağarcığını geliştirecek, anlam dünyasını zenginleştirecek kitaplarla tanışır. Bulduğu her kitabı okuyarak anlatım gücünü geliştirir ve kendi edebiyat zevkini oluşturmaya başlar. Okuyup beğendiği her şiiri ezberler ve bunları arkadaşlarıyla paylaşmaktan haz alır. Küçükken şiir yazmaya başlayan şair şiirlerini okulun duvar gazetelerine *Yel Döyenoğlu Sebayel* imzasıyla paylaşır (Akalin, 2018, s. 82).

Mikail Müşfik bütün sanat faaliyetlerini 1920 ve 1937 yılları içinde yürüttüğü için edebi kişiliğinin asıl geliştiği, şiirinin şekil bulduğu dönem Sovyet dönemidir. Sovyet iktidarının Azerbaycan'da etki gösterdiği yıllar 1920-1950 yıllarıdır. Bu nedenle şair Müşfik Modern Azerbaycan Edebiyatı ya da Sovyet Dönemi Azerbaycan Edebiyatı olarak bilinen dönemin şairi olmuştur. Şair bu dönemde her şey iyi giderken rejim ve Kızıl ordu için de şiirler yazmıştır. 1926'da yayımladığı ilk şiir olan *Bir Gün* şiiri ve *Qızıl Esger* şiirleri buna örnektir:

“Bir gün! Bize buldunsa şu alemde seadet,
Hörmet sene, hörmet sene, hörmet sene, hörmet!”

“Qızıl esger. O semalarda uçan şen qartal,
Onsuz olmaz bizim ellerde ne şadlıq, ne celal” (Çalık, 2016, s. 23,24).

Azerbaycan şiirinde önemli bir sayfa olan Mikail Müşfik'in hayatı, başarısı, edebiyattaki becerisi, edebi dünyasının genişliği Azerbaycan'ın genç nesline her zaman emsal

olarak kalacaktır. Müşfik geliştirdiği bu edebi dünyasında vatanseverlik bilinci, milli şuur, bağımsızlık gibi birçok konuda gençlere bir hazine bırakmıştır. Her genç insan onun şiirlerinden, sözler denizinden yararlanabilir. Onun milli arzularını hissedip kendini bu yola adayabilir. Milli benlik ve milli şuur konularının yanı sıra Müşfik kendi arzu ve heveslerini de şiirlerinde dile getirmekten kaçınmamıştır. Daha sonralarında bu şiirlerden bahaneler üretilerek Müşfik yargılanmıştır. Bu şiirler yaz akşamları gökte parlayan ve asla sönmeyecek kadar güzel duygulardan oluşmuştur. Çünkü onun yaratıcılığı samimiyetiyle ilişkilidir. Çocukluğunda yazdığı şiirlerdeki samimiyeti gençlik yıllarındaki şiirlerinde de değişmeden kendini korumuştur (Azizova, 2018, s. 9).

O şiirlerinde lirizme büyük ehemmiyet vermiştir. Okurlarıyla bu lirizim vasıtasıyla iletişim kurar. Okurun gönlünü gezer, sevgi dağıtır. Şiirlerindeki hüznün onun doğrudan hayat hikayesiyle alakalıdır. Küçükken maddi manevi yaşadığı her kayıp onun kalbinde bir tuğla görevi görmüş onu hem korumuş hem de yaralamıştır. O halk şiirinin yanında klasik şiirin de kapılarını aralamış ve şiirlerine yansıtmıştır. *Geraylı, koşma, müstezat, terci-bend, rubai*, gibi nazım şekillerini şiirlerine taşımıştır. Şair aynı zamanda batı şiirini de yakından takip etmiş, yeni formlar oluşturmuş ve soneler yazmıştır (Yıldırım, 2020, s. 27).

“Müşfik edebiyat tarihinde de hafızalarda da otuz yaşındaki çılgın, romantik, hayaller dünyasında kanat çırpan bir genç gibi yaşayacaktır. Ömrümüzün her çağında alevli şairin billur gibi arı-duru, akıcı mısralarını hatırlayacak, türkülerini dinleyeceğiz, ama iç dünyamızda her daim onun yankılı çığlığını da duyacağız” (Azizova, 2018, s. 10).

Mikail Müşfik şair, çevirmen, çocuk edebiyatı ürünü yazarı olarak 20. yüzyılda Azerbaycan edebiyatının silinmez bir ismidir. Kaleme aldığı onca eser baskı, yıkım ve savaşlarla mücadele eden Azerbaycan halkının duygularını anlatmada aracı olmuştur. Eserlerinde kültür, gelenek, ulusal meseleleri ele alarak Azerbaycan topraklarında ismine bir yer kazandırmıştır. Şiirlerindeki bireysel, toplumsal konular, değerlerin korunması konusuna eğilimler, farkındalık bilinç uyandırma gibi meseleler onun şiir sanatını özetlemiştir. Şiirlerinde şekil ve muhteva açısından garp-şark sentezine varmıştır. Azerbaycan şiirinin önemli isimlerinden biri olan şair genç şairler ve edebiyat adına büyük önem teşkil eder (Çalık, 2016, s. 41).

Azerbaycan şiirinin en parlak sayfalarını yazmış Mikail Müşfik’in ömrü ve yaratıcılığı Azerbaycan gençliğine bütün zamanlarda örnek olarak kalmaktadır. Mikail Müşfik’in şahsiyeti milli şuur ve vatanperverliğin timsali, yaratıcılığı ise genç nesle milli benlik şuurunun inkişaf ettirilmesi ve gençlerimizde vatanperverlik hislerinin terbiyesi için bir hazinedir. Her genç istenilen mevzuda Mikail Müşfik’in şiirlerinden istifade edebilir. Özellikle milli benlik şuurunu, vatanperverlik, vatana sonsuz sevgi bakımından Mikail Müşfik şiirleri kıyaslanamaz ölçüde önemlidir (Tamella, 2018, s. 16).

Eğer Mikail Müşfik olmasaydı, yeni dönemin Azerbaycan edebiyatı tamamlanamayacaktı. Müşfik olmasaydı, bu literatürdeki yeri bir kurşun yarası kadar boş ve acı verici olurdu. Müşfik’i bütün kuşaklara sevdiren ve adını yaşatan onun yüreğinden gelen samimiyet dolu sanatıdır. Şairin güzel duygusu, akıcılığı ve zarafetiyle çabuk hatırlanan şiirlerinin çoğu nağmeden seçilmemiştir. Müşfik, edebiyat tarihinde, halkımızın aklında ve hepimizin kalbinde otuz yaşında çılgın, romantik, genç bir adam olarak kalacak. Hayatımızın her bir anında alevli şairin kristal berraklığında akan dizelerini hatırlayacağız, nağmelerini dinleyeceğiz (Hüseynoğlu, 2004).

2. Şiirlerinde Milli Şuur ve Bağımsızlık Arzusu

“Milli şuur; içerisinde insanın zihin, ruh ve beden dünyasının ihtiyaç duyacağı her türlü gıdayı taşıyan bir usaredir. Bir insanın bundan yoksun bırakılması demek onda insana ait hiçbir şeyin kalmaması demektir. Özetle insan için millî şuur, var olmak ya da olmamak davasıdır” (Kapağan, 2015, s. 600).

Mikail Müşfik yaşadığı dönem itibariyle milli duygulara sahip bir genç olarak yetişmiştir. Birçok şair gibi o da vatan, millet, kurtuluş ve tam bağımsızlık düşünceleri içerisinde yetişmiş ve bu hislerle sanat dünyasında var olmuştur. Ona göre sanatçı sanat, şiir, edebiyat alanlarında vatan, millet, bağımsızlık gibi konuları işleyecekse bu kelimelerin ağırlığını hissederek yola çıkmalı ve hakkını vermelidir. Şiirlerinde ezilmiş vatan topraklarının kurtuluşunu talep ederken aynı zamanda ilim ve fende de bir kurtuluşun vatan meselesi olduğu düşüncesini yansıtmıştır.

“...Həyatdan doymayan, işdən doymayan,
Əfsanə sözlərə məhəl qoymayan,
Könlünü, gözünü verib işinə,
Baxıb həyatının yüksəlişinə,
Xalqilə titrəyən, xalqilə gülən,
Vətənçin yaşayan, vətənçin ölən
Səmimi bir insan nə bəxtiyardır”(Müşfiq, 2017, s. 133).

Mikail Müşfik *Həyat Sevgisi* adlı şiirinde yaşam sevgisinden bahsederken bir bakıma yaşamdan mutluluk duymanın hangi durumlarda gerçekleşeceğini ifade etmiştir. Şair yeni bir insan tipini arzulamaktadır. Bu insan tipinin üzerinde bir görev olmalıdır; Bağımsız bir vatanda hür ve bahtiyar yaşamak. Bu emele ulaşmak isteyen insan miskinliği bırakmalı daima çalışmalıdır. Yalan sözlere, gerçeklikten ve bilimden uzak hurafelere inanmamalıdır. Her daim eğitilmiş ve aklı başında olmalıdır. Hayatına ve işine odaklanıp halktan uzaklaşmadan, vatanını severek yaşmalıdır. Bağımsız, özgür ve müreffeh bir toplumun var olabilmesi için toplumun yani milletin en temel birimi olan bireyi şekillendirmek gerektiğine inanır.

“Mən çəlik ürəkli bir yeni gəncim,
Dildən-dilə düşmüş hekayətim var.
Həyat nəşəsilə titrəyir içim,
Parlaq gələcəyim, nəhayətim var.
Bir parça atəşim, bir parça yanğın,
Qəlbim örnəyidir yanar bir dağın.
Qarşımda duramaz nə sel, nə daşqın,
Təbiətlə mənim zərəfətim var.
Sevgim mübarizə, sevgilim həyat,
Yəhərlənmiş mana qanadlı bir at.
Gör nə deyir sizə çaldığım qanat:
Hələ bundan sonra qiyamətim var”(Müşfiq, 2017, s. 44).

Mikail Müşfik *Yeni Genç* isimli şiirinde özgürlüğü, tasarladığı genç, yeni insan tipinin ağzından dile getirmiştir. Şiirde genç parlak bir geleceğinin olduğunu, karşısında seller ve taşkınların duramayacağını belirtir. Şair, gencin kanatlarının olduğunu bu da gencin kuşlar gibi özgür olduğunu ve her zaman özgür olacağını işaret etmektedir. Şair genç insan örneği üzerinden özgürlüğü arzuladığını yeni neslin de bu gence benzemesi gerektiğini belirtmiştir.

“...Ey çılğın küləklər, nəşəniz daşarkən,
Bağların şəhindən mey sorub coşarkən,
Nalqıran dağları atlayıb aşarkən,
Məni də alınız, uçayım dağlara,
Könlümdə nə varsa, açayım dağlara!

Gurlayın, ilhamım, sənətim gurlasın!
Fırtınam, qasırğam, qüdrətim gurlasın!

Şimşəyim parlasın, zülmətim gurlasın!
Ey məni sərazad bəsləyən küləklər,
Bir dağın başından səsləyən küləklər” (Müşfiq, 2017, s. 35).

Müşfik *Küləklər* isimli şiirinin sonlarında rüzgarlara seslenerek rüzgarlardan kendisinin dağ başlarına götürülmesini ister. Şair artık yaşadığı problemleri özgürce durabileceği dağ başlarında, doruklarda haykırabileceğini düşünür. Bu şiirle şairin hayatında ne kadar çok baskılandığı ve sınırlandırıldığını görmekteyiz.

Mikail Müşfik mevcut sistemin getirdiği sınırlılıklara, ülkesinin altında kaldığı baskı ve sömürü sistemine, eğitimsizliğe karşı her zaman ses çıkarmış bir isimdir. Şiirlerinde bazı yerlerde bu duruma karşı tepkisi açık bir şekilde dile getirmişken bazı yerlerde de dönem havasından dolayı tepkisini çeşitli yöntemlerle mecazlı olarak şiirlerinde göstermiştir. İçinde biriktirdiği her tepki bir öfkeye dönüşmüş ve aslında şiirinde olan kavganın kıvılcımları da bu öfkeden gelmiştir. Müşfik kurulu düzene, emperyalizme, cehalete, sömürüye karşı her zaman savaş ve öfke duymuş bir şairdir.

“Unutmadıq Qarabağda
Qacarın qarşısında
lalə kimi sallanan
qanlı-qanlı başları.
Unutmadıq Gürcüstandan İrana
qamçılarla yollanan
təzələri – yaşları.
Unutmadıq Şirvandakı talanı,
Yox sözümlün yalanı.
çapavul Osman paşa
Şirvanı tutdu daşa.
Qılınclara dayandı xəncərlər,
Qapılar, pəncərələr
yerindən çıxarıldı.
Hətta şişə gəlinlərin
cingildəyən biləkləri qırıldı.” (Müşfiq, 2017, s. 103).

Mikail Müşfik *Üçden Bire* isimli şiirinde Çarlık Rusya'sının geçmişte Azərbaycan halkına çektirdiği eziyetleri hatırlatarak ‘unutmadık’ nidasıyla onlara karşı olan öfkeyi diri tutmaya çalışmıştır. Şair sürekli ‘unutmadık’ diyerek şehit edilmiş canları, ihanetleri, yanlışları hatırlatır ve öfke duyar. Şair Azərbaycan'ın geçmişini de geleceğini de kendine dert edinmiş elinden geldiğince ülkesinin bağımsızlığı halkının özgürlüğü için çaba sarfetmiştir. Mikail Müşfik kendi toplumunda bu vazifeyi üstlenmiş önemli kişiliklerdendir. Dönemin baskıcı havasına göre zaman zaman halkı açık bir şekilde bağımsızlığa teşvik ederken zaman zaman da bu çağırışı şiir bilgisinin yardımıyla kapalı anlatımlar, simgelerle yapmıştır.

“...Birağızdan dedilər ki, dan yeri, dan ulduzu!
Sordum, bundan gözəli yoxmu parlayanların?
Dalğalandı qarşımda o vaxt bu diyarın
Al bayrağa sığınmış könül açan ulduzu...” (Müşfiq, 2017, s. 9).

Müşfik *Düşüncə* adlı şiirinde vatan toprağı, tabiatı ve doğasından bahsederken çölde gezmiş bir kervana, onlara hangi şeyin yol gösterdiğini sorar. Tan yeri ve tan yıldızı cevabını alır. Daha güzel parlayanın olup olmadığını sorduğunda ise al bayrağın içindeki yıldızı hatırladığını belirterek Azərbaycan vatanına ve bayrağına olan sevgisini göstermiştir.

“Mənim könlüm deyir ki,

Hələ bunlar nədir ki ...
 Böyük günlər, şanlı günlər, şən günlər,
 Yoluna düşən günlər
 Hələ qarşımızdadır!..” (Müşfiq, 2017, s. 155).

Mikail Müşfik *Könlümün Dedikləri* adlı şiirinde içinde bulunduğu zorlu dönemlerde kalbinden geçen hisleri okuyucuya aktararak okuyucuda da bu hislerin belirip olgunlaşmasını istemiştir. Ona göre büyük, şanlı ve mutlu günler gelecektedir ve kendilerine çok yakındır. Şair şiirin bu bölümünde bağımsızlık arzusunu dile getirmiş ve ümitle o günlere erişileceğine inanmıştır. Müşfik toplumun bağımsızlık yolunda inancının diri kalması için kendisinin bir görevi olduğuna inanmıştır. Toplumunda bu duygu ve hislerin pekişmesi için sürekli bir sesleniş içindedir. Azərbaycan halkının bağımsızlık mücadelesinde motivasyon sahibi olması için çabalamıştır.

“...O qara günlərin getsin gəlməsin,
 Bir daha keçmişin üzü gülməsin.
 Ümidi səndədir mənə hər kəsin,
 İndidən ruhunu telləndir, ay qız!..” (Müşfiq, 2017, s. 36).

Her toplumda gelişimin öncüleri arasında bilim adamları gibi sanatçılar da ön plana çıkmıştır. Şair kendisi de bir sanatçı olduğu için her defasında geleceğin kurtuluşuna dair ümidi sanatçılar üzerinden anlatmayı tercih etmiştir. Müşfik’e göre sanatçılar toplumu heyecanlandıran, ortaya koydukları eseriyle toplumun duygularına ulaşabilen ve toplumu gerektiğinde sanatlarıyla yönlendiren önemli isimlerdir. Müşfik *Ay Qız* isimli şiirinde sanatçılara seslenmektedir. Bağımsızlık arzusunu onlara yansıtmaya ve onlarda bu hislerin diri kalması için çabalamıştır. Şiirde saz çalan genç bir sanatçı kıza seslenmektedir. Ülkesi için kara günlerin gidip bir daha dönmemesini, geçmişin tekrar etmemesini ümit etmektedir. Bu yol genç kıza vazifeler yüklemiştir. Genç kızdan sanatıyla bu ümidi yaşatmasını istemiştir. Mikail Müşfik sanatın toplum için ne kadar önemli olduğunun farkında olan bir isimdir. Ona göre sanatçı topluma daha çok seslenmeli, toplum da sanata ve sanatçıya kulak açmalıdır.

“Oxu, tar, oxu, tar!..
 Səsindən ən lətif, şeirlər dinləyim.
 Oxu, tar, bir qadar!..
 Nəğməni su kimi alışan ruhuma çiləyim.
 Oxu, tar!
 Səni kim unutar?
 Ey geniş kütlənin acısı, şərbəti –
 Alovlu sənəti!”

...
 “– Hey, saqi, mədəd qıl soğudu şərabin,
 İncitmə könlünü bu xanə-xərabın!” –
 “Söyləyən tox sözlü şairlər.
 Həvəsdən doymayan ac gözlü şairlər:
 Nədimlər, Vaqiflər,
 Güzəllik sirtinə vaqiflər
 Həp səni dinləmiş;
 Oxumuş, inləmiş.
 İndi də bizimçin oxu, tar!
 Səni kim unutar?” (Müşfiq, 2017, s. 123).

Azərbaycan Devlet Konservatuarı aldığı bir dizi kararlarla konservatuarın her bölümünde zorunlu ders olan, Azərbaycan’ın önemli kültürel miraslarından ‘Tar’ müzik

aletinin eğitimi müfredattan çıkarılır. Aynı zaman da Doğu Orkestrası da kaldırılır. Mikail Müşfik bu olaylar karşısında halkı mirasına sahip çıkarmaya çağırarak meşhur Tar şiirini kaleme almıştır. Müşfik bu şiirle sanata ve kültüre sahip çıkılması gerektiğini anlatmış ve önemli bir cesaret göstermiştir.

Şair şiirde Tar aletine karşı sürekli bir nida içerisinde olup ona Oku! diye seslenmektedir. Şair bedeninin suya ihtiyacı olduğu gibi Azerbaycan toplumunun ruhunun da Tar'ın nağmelerine ihtiyacının olduğunu söylemiştir. Müşfik Tar'a sadece bir müzik aleti olarak bakmanın ve onun yasaklanmasının karşısında susmanın bir hata olacağını düşünmüştür. Tar Azerbaycan kültürü, geleneği ve sanatının bir sembolüdür. Onun susması demek toplumun kültüründen, milli hislerinden kopması ve zamanla mahkûm olması demektir. Tar Azerbaycan'ın milli ve manevi değerlerinin bir taşıyıcı sembolüdür. Müşfik bu şiir vasıtasıyla aslında topluma Susma! demektedir. Bu şiir, toplumun milli bir şura sahip olabilmesi için gösterilen çabanın en net ürünüdür.

Sonuç ve Değerlendirme

1924'le başlayan sonralarında etkisi iyice artan Sovyet yönetiminin edebiyattaki baskısı Mikail Müşfik'i Toplumcu Gerçekçiliğe yöneltir. Müşfik zamanla sanatını halk için bir araç olarak kullanır ve sanatında vatanseverliği, milli bilinci uyandıran temalarla halkın teveccühünü kazanır. Azerbaycan şiirinde önemli bir sayfa olan Mikail Müşfik'in hayatı, başarısı, edebiyattaki becerisi, edebi dünyasının genişliği Azerbaycan'ın genç nesline her zaman emsal olarak kalacaktır. Müşfik geliştirdiği bu edebi dünyasında vatanseverlik bilinci, milli şuur, bağımsızlık arzusu gibi birçok konuda gençlere bir hazine bırakmıştır. Her genç insan onun şiirlerinden, sözler denizinden yaralanabilir.

Onun şiirlerinde bağımsızlık ve milli şuur her zaman okuyucuya göz kırpmıştır. Yaşadığı dönemin baskıcı havasından dolayı bu duyguları simgeler vasıtasıyla bazen tabiatan bahsederken bazen bir anne şiirinde bazen de bir çalgı aletiyle konuşurken okuyucuya gösterir. Ona göre vatan ve millilik insanı tamamlayan en önemli özelliklerdir. İnsan kendini bu duygulardan kopuk hissetmemelidir. Bu sebeple sanatında her zaman milli romantik bir duyuş tarzı çizmiştir. Gördüğü ve bildiği her güzel nesnede milli bir iz arar ve okuyucuya bunu hissettirmeyi amaçlamıştır. Şiire, sanata sunduğu katkılar ve verdiği ehemmiyet açısından Modern Azerbaycan Edebiyatı için her zaman büyük bir kayıp olarak kalacaktır. Mikail Müşfik bugün aramızda olmasa da idealleri, fikir dünyası hala yaşamakta, şiirleri milyonlarca insanın hafızasına kazınan bir düşünce, sanat insanıdır.

Müşfik ardından bir miras olarak bıraktığı şiirlerdeki işlediği konular ülkesi, toplumu için hala aynı önemi arz etmekte hiçbir zaman etkisini kaybetmeyecektir. Bunun yanında şiirlerinde kullandığı hem halk dili ve sadeliği hem de yaratıcı estetik dili gelecek kuşağın şairlerine, bestekarlarına bir hazine olarak kalacaktır.

Edebiyat bir sanat ürünü olmanın yanında teorik bilgi ve araştırma zeminlerine kaynaklık edebilen güçlü bir çalışma ürünüdür. Bu çalışmayla Mikail Müşfik'in edebi anlayışını tanımak ve şiirlerinin altında yatan bağımsızlık arzusu ve milli şuurun aşılması gayreti ortaya çıkarılmak istenildi

KAYNAKÇA

- Ahmet, D. (2016). Özgeçmiş. *Koroğlu Dil, Kültür ve Edebiyat Dergisi*, 6-7.
- Akalın, Ş. H. (2018, Ağustos). Kurşuna Dizilen Şair Mikayil Müşfik 110 Yaşında. *Türk Yurdu*(372).
- Akpınar, Y. (1994). *Azeri Edebiyatı Araştırmaları*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Azizova, K. (2018). *Mikayil Müşfik İle Ataol Behramoğlu'nun Şiirlerinin Karşılaştırılması Çözümlemesi*. Ardahan: Ardahan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çalık, H. (2016). *Mikayil Müşfik'in Hayatı, Sanatı ve Eserleri*. Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Çevik, A. İ. (2020). Kasım Tınıstanov, Ahmed Cavad ve Mikayil Müşfik Lirikasının Ortak Hususiyetleri. *SUTAD*, 329.
- Əhmədova. (2018). *Azərbaycan poeziyasının Mikayıl Müşfiq zirvəsi*. Bakı: Azərbaycan Milli Kitabxanası.
- Əhmədova, L. (2018). *Azərbaycan Poeziyasının Mikayıl Müşfik Zirvesi*. (K.M.Tahirov, Dü.) Bakü: Nazirliyi, Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət Azərbaycan Milli Kütüphanəsi.
- Hüseynoğlu, G. (2004). *Mikayıl Müşfiq Səçilmiş Esərləri*. Bakü: Şərq Qərb.
- Kapağan, E. (2015). 20. Yüzyıl Başında Kazak Aydınlarında 'Türk' ve 'Türkistan' Şuuru. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*.
- Müşfiq, M. (2017). *Mən Şirin Lehceli Bir Bülbülem*. Bakü: Kitab Klubu.
- Tamella, M. (2018). *Könüllərdə Yaşayan Şair*. Bakü: Respublika Gənclər Kitabxanası.
- Yıldırım, O. (2020, Haziran). *Mikail Müşfik ve Sabahattin Ali Şiirlerinin Muhteva Açısından Karşılaştırılması*. Karabük: Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

